

UCHWAŁA

Dnia 7 lutego 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z wniosku D. R.

przy uczestnictwie A. R., M. R.

i D. J.

o stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 7 lutego 2014 r.,

zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy we W.

postanowieniem z dnia 27 maja 2013 r.,

„1. Czy do zapisu windykacyjnego uczynionego w testamencie sporządzonym przed dniem 23.10.2011 r. stosuje się przepis art. LI ustawy z 23 kwietnia 1964 - przepisy wprowadzające kodeks cywilny w sytuacji gdy spadek otworzył się po powyższej dacie?

2. Czy uczestnika postępowania, który brał udział w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku na podstawie testamentu dotyczą ograniczenia, o których mowa w treści art. 679 § 1 k.p.c. w zw. z art. 679 § 4 k.p.c. w złożeniu wniosku o zmianę postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku w przypadku pominięcia przez Sąd w tymże postępowaniu oceny ważności zawartego w testamencie zapisu windykacyjnego?

w przypadku zaś pozytywnej odpowiedzi na pytanie drugie:

3. Czy taki uczestnik postępowania może złożyć nieograniczony żadnymi warunkami wniosek o stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego w przypadku istnienia wcześniej

wydanego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, w którym ta kwestia nie została oceniona?”

podjął uchwałę:

1. Jeżeli sąd w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku nie orzekł o zapisie windykacyjnym, uczestnik postępowania może wystąpić z odrębnym wnioskiem o stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego.

2. Skuteczność zapisu windykacyjnego podlega ocenie na podstawie prawa obowiązującego w chwili otwarcia spadku.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 21 grudnia 2012 r. Sąd Rejonowy w O. oddalił wniosek D. R. o stwierdzenie, że na podstawie zapisu windykacyjnego, ustanowionego w testamencie Z. R. z dnia 13 września 2010 r., nabył nieruchomości bliżej oznaczone we wniosku.

Sąd ustalił, że w dniu 13 września 2010 r. Z. R. sporządził testament notarialny, w którym powołał do spadku trzech swoich synów A., D. i M. – po 1/3 części, a ponadto zapisał synowi D. nieruchomość położoną przy ul. L. 3a w O., składającą się z działek nr 18/7, 18/15, 18/18 i 18/6 o łącznym obszarze 0,3521 ha, oraz nieruchomość składającą się z działek nr 4 i 5 o łącznym obszarze 1,1488 ha, objętą księgą wieczystą nr [...]. W dniu 17 grudnia 2011 r. Z. R. zmarł. W toczącej się przed Sądem Rejonowym w O. sprawie z wniosku D. J. o stwierdzenie nabycia spadku, D. R. złożył testament spadkodawcy z dnia 13 września 2010 r., jednak nie zgłosił wniosku o stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego, bo uważał, że Sąd orzeknie o tym z urzędu. Postanowieniem z dnia 2 kwietnia 2012 r. Sąd Rejonowy stwierdził, że spadek po Z. R., na podstawie testamentu z dnia 13 września 2010 r., nabyli synowie A., D. i M. – po 1/3 części. D. R. nie złożył wniosku o uzupełnienie postanowienia przez orzeczenie o nabyciu przedmiotu zapisu windykacyjnego ani nie wniósł apelacji. Złożył natomiast wniosek o wpis prawa własności w księdze wieczystej nr [...], a po jego oddaleniu wystąpił z wnioskiem, który zapoczątkował postępowanie w sprawie.

Sąd Rejonowy przyjął, że w świetle art. 1029¹ k.c. stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego może nastąpić w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku lub w akcie poświadczenia dziedziczenia. Jest ono zatem elementem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku i tym samym nie może być przedmiotem samodzielnego postępowania. Poza tym w chwili sporządzenia przez spadkodawcę testamentu nie było możliwe ustanowienie zapisu windykacyjnego, ponieważ instytucja ta została wprowadzona ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 85, poz. 458 – dalej: „ustawa nowelizująca”), która weszła w życie

z dniem 23 października 2011 r. Zapis ustanowiony w testamencie spadkodawcy jest więc zapisem zwykłym, skutkującym jedynie powstaniem odpowiednich roszczeń. Z tych względów wniosek w niniejszej sprawie podlega oddaleniu. Odmiennej oceny nie uzasadniałoby też potraktowanie go jako wniosku, o którym mowa w art. 679 k.p.c., gdyż wnioskodawca był uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku i w tym postępowaniu mógł powołać się na ustanowienie zapisu windykacyjnego.

Wnioskodawca wniósł od postanowienia Sądu Rejonowego apelację, w której zarzucił naruszenie art. 968 § 1, 981, 981¹, 981⁶, 1025 i 1029¹ k.c., art. LI ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm. – dalej: „p.w.k.c.”) i art. 679 § 1 w związku z art. 679 § 4 k.p.c. przez błędne przyjęcie, że zapis ustanowiony w testamencie spadkodawcy jest zapisem zwykłym, a nie windykacyjnym oraz że stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego jest elementem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku i w związku z tym może nastąpić tylko w tym postępowaniu. W konkluzji wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia i orzeczenie zgodnie z żądaniem wniosku.

Przy rozpoznawaniu apelacji Sąd Okręgowy we W. powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w przedstawionych Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnieniach prawnych, przytoczonych na wstępie uchwały.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

U podstaw rozstrzygnięcia sprawy, w której wyłoniły się przedstawione zagadnienia prawne legło przede wszystkim przekonanie Sądu pierwszej instancji o niedopuszczalności orzekania o stwierdzeniu nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego w odrębnym, samodzielny postępowaniu, toczącym się poza postępowaniem o stwierdzenie nabycia spadku. Rozważenia w pierwszej kolejności wymagają więc wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczące rodzaju środka prawnego przysługującego w sytuacji, w której sąd w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku nie wydał rozstrzygnięcia w przedmiocie stwierdzenia nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego.

Podjmując ten problem trzeba uwzględnić, że do stwierdzenia nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego – zgodnie z art. 1029¹ k.c. – stosuje się odpowiednio przepisy tytułu VI księgi IV kodeksu cywilnego, co oznacza, że stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego następuje w postępowaniach przed sądem lub notariuszem, według reguł przewidzianych w celu stwierdzenia nabycia spadku. W sprawie o stwierdzenie nabycia spadku sąd powinien zatem z urzędu zbadać czy w testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego spadkodawca ustanowił zapis windykacyjny, a w wypadku pozytywnym wezwać zapisobierców niebędących uczestnikami do udziału w sprawie, ocenić skuteczność zapisu i w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku orzec także o nabyciu przedmiotu zapisu windykacyjnego (art. 677 § 1 i 2 k.p.c.). Dopuszczalne jest też wydanie w tym przedmiocie postanowienia częściowego, jeżeli sprawa w zakresie stwierdzenia nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego dojrzała wcześniej do rozstrzygnięcia (art. 677 § 3 k.p.c.). Jeżeli spadkodawca ustanowił zapisy windykacyjne na rzecz kilku osób, wymaganie orzeczenia o nabyciu przedmiotu tych zapisów dotyczy – rzecz jasna – wszystkich zapisobierców windykacyjnych. Stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego jest więc elementem postępowania o stwierdzenia nabycia spadku i – w zasadzie – nie może być dochodzone w osobnej sprawie, bez równoczesnego stwierdzenia nabycia spadku. Trzeba zatem przyjąć, że wniosek o stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego powinien być traktowany jako wniosek o stwierdzenie nabycia spadku.

Nie ulega wątpliwości, że od postanowienia sądu pierwszej instancji o stwierdzeniu nabycia spadku oraz o stwierdzeniu nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego przysługuje apelacja. W razie orzeczenia w jedynym postanowieniu o nabyciu spadku oraz o nabyciu przedmiotu zapisu windykacyjnego dopuszczalne jest przy tym zaskarżenie apelacją tylko jednego z tych orzeczeń. W konsekwencji wymienione orzeczenia mogą uprawomocnić się w różnym czasie. Wątpliwości co do właściwego środka prawnego wyłaniają się w sytuacji, w której sąd w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku – wbrew ciążącemu na nim obowiązki – nie ocenił skuteczności ustanowionego w testamencie zapisu windykacyjnego, nie podjął w tym przedmiocie żadnego rozstrzygnięcia i tym

samym nie spełnił swojego obowiązku jurysdykcyjnego, a postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku się uprawomocniło.

Zgodnie z powołanym w przedstawionym zagadnieniu prawnym art. 679 § 1 k.p.c., dowód, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą lub że jej udział w spadku jest inny niż stwierdzony, może być przeprowadzony tylko w postępowaniu o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku, z zastosowaniem przepisów niniejszego rozdziału. Jednakże ten, kto był uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, może tylko wówczas żądać zmiany postanowienia stwierdzającego nabycie spadku, gdy żądanie opiera na podstawie, której nie mógł powołać w tym postępowaniu, a wniosek o zmianę składa przed upływem roku od dnia, w którym uzyskał tę możliwość. Według art. 679 § 2 k.p.c., wniosek o wszczęcie takiego postępowania może zgłosić każdy zainteresowany, a więc także osoba, która nie uczestniczyła w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku. Dla zainteresowanych, którzy nie byli uczestnikami postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku, złożenie wniosku inicjującego postępowanie na podstawie art. 679 k.p.c. nie jest przy tym ograniczone w czasie ani w zakresie podstaw (zob. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 1982 r., III CZP 15/82, OSNCP 1982, nr 8-9, poz. 118 i z dnia 21 kwietnia 1994 r., III CZP 40/94, OSNC 1994, nr 11, poz. 210 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CKN 740/98, nie publ.). W razie przeprowadzenia dowodu, że spadek w całości lub w części nabyła inna osoba niż wskazana w prawomocnym postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku, sąd spadku, zmieniając to postanowienie, stwierdzi nabycie spadku zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym (art. 679 § 3 k.p.c.). Prawomocne postanowienie zmieniające – na podstawie art. 679 k.p.c. – postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku jest również orzeczeniem stwierdzającym nabycie spadku, w związku z czym może ulec kolejnej zmianie w trybie przewidzianym tym przepisem (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 1968 r., II CR 102/68, OSNCP 1968, nr 10, poz. 176 oraz uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 2012 r., III CZP 81/11, OSNC 2013, nr 1, poz. 1).

Z przytoczonej regulacji wynika, że celem postępowania prowadzonego na podstawie art. 679 k.p.c. jest wykazanie, że ten, kto uzyskał stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą albo jego udział w spadku jest inny niż stwierdzony. W przepisie tym jest wprowadzie mowa o uchyleniu lub zmianie stwierdzenia nabycia spadku, jednak w rzeczywistości chodzi o zmianę rozstrzygnięcia co do istoty sprawy. Tryb przewidziany w art. 679 k.p.c. nie stanowi w związku z tym podstawy uchylenia kolejnego prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy. Istnienie dwóch lub więcej postanowień stwierdzających nabycie spadku po tym samym spadkodawcy uzasadnia wznowienie postępowania na podstawie art. 403 § 2 w związku z art. 13 § 2 lub art. 524 § 2 k.p.c. (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 2012 r., III CZP 81/11, OSNC 2013, nr 1, poz. 1). Postępowanie przewidziane w art. 679 k.p.c. nie służy również naprawie błędów sądu popełnionych w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku ani usunięciu skutków nieznanomości prawa przez uczestników tego postępowania (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2004 r., III CK 82/03, nie publ. i z dnia 6 czerwca 2007 r., III CSK 19/07, nie publ.).

Przewidziane w art. 679 § 4 k.p.c. odpowiednie stosowanie art. 679 § 1, 2 i 3 k.p.c. do stwierdzenia nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego oznacza, że dowód, iż osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego, nie jest zapisobiercą lub że jej udział we własności przedmiotu zapisu jest inny niż stwierdzony, może być przeprowadzony tylko w postępowaniu o uchylenie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku lub częściowego postanowienia o stwierdzeniu nabycia przedmiotu zapisu. Ten, kto był uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, w którym sąd orzekł także o nabyciu przedmiotu zapisu windykacyjnego, może tylko wówczas żądać uchylenia orzeczenia, gdy żądanie opiera na podstawie, której nie mógł powołać w tym postępowaniu, a wniosek o zmianę składa przed upływem roku od dnia, w którym uzyskał tę możliwość. Wniosek o wszczęcie takiego postępowania może zgłosić każdy zainteresowany, a w razie przeprowadzenia dowodu, że przedmiot zapisu w całości lub w części nabyła inna osoba niż wskazana w prawomocnym postanowieniu, sąd spadku, uchylając to postanowienie, stwierdzi nabycie

przedmiotu zapisu zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym. Zmiana odnosiłaby się przy tym tylko do tej części orzeczenia, w której orzeczono o nabyciu przedmiotu zapisu windykacyjnego.

Z rozważań tych wynika, że tryb przewidziany w art. 679 k.p.c. nie jest właściwym środkiem, prowadzącym do usunięcia skutków uchybienia przez sąd spadku obowiązku dokonania w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku oceny skuteczności ustanowionego zapisu windykacyjnego. Skłania to do poszukiwania innych możliwości rozwiązania problemu, w tym do rozważań nad instytucją orzekania uzupełniającego.

Zgodnie z art. 351 § 1 k.p.c., strona może w ciągu dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku, a gdy doręczenie następuje z urzędu – od jego doręczenia, zgłosić wniosek o uzupełnienie wyroku, jeżeli sąd nie orzekł o całości żądania, o natychmiastowej wykonalności albo nie zamieścił w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według przepisów ustawy powinien był zamieścić z urzędu. Przepis ten stosuje się odpowiednio do postanowień wydawanych w postępowaniu nieprocesowym (art. 13 § 2 k.p.c.). Nasuwa się jednak wątpliwość, czy w sytuacji, w której sąd nie dokonał oceny skuteczności ustanowionego zapisu windykacyjnego, uczestnikowi postępowania spadkowego przysługuje od wydanego postanowienia apelacja, czy wniosek o uzupełnienie.

Nie ulega wątpliwości, że w sytuacji, w której sąd w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku poddał ocenie skuteczność zapisu windykacyjnego i uznał, że nie doszło do nabycia przedmiotu zapisu, od wydanego postanowienia będzie przysługiwała apelacja. Można natomiast przyjąć, że jeżeli sąd nie wypowiedział się w kwestii skuteczności zapisu windykacyjnego, uczestnikom przysługuje wniosek o uzupełnienie postanowienia (art. 351 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), w takim wypadku bowiem sąd nie podjął w tym przedmiocie żadnego rozstrzygnięcia. Odpowiednie stosowanie art. 351 § 1 k.p.c. oznacza tu brak orzeczenia o całości przedmiotu rozpoznania i nakazanego przedmiotu orzekania. Można twierdzić, że orzeczenie o nabyciu przedmiotu zapisu windykacyjnego ma charakter „orzeczenia dodatkowego” w rozumieniu art. 351 § 1 k.p.c., ponieważ zachodzi związek między tym orzeczeniem a orzeczeniem zasadniczym, jakim jest

orzeczenie o stwierdzeniu nabycia spadku, a uzupełnienie tego postanowienia nie zmienia już wydanego orzeczenia zasadniczego. Skorzystanie z możliwości uzupełnienia postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku jest jednak uzależnione od zachowania terminu przewidzianego w art. 351 § 1 k.p.c.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, zaaprobowanym przez doktrynę, w razie niezgłoszenia wniosku o uzupełnienie wyroku w przepisany terminie strona może wytoczyć powództwo dotyczące nierozstrzygniętej części roszczenia lub nierozstrzygniętych żądań (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 listopada 1966 r., II PR 436/66, OSNCP 1967, nr 4, poz. 79 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 1971 r., I PR 75/71, OSNPG 1972, nr 7, poz. 46). Strona może zatem – według swego wyboru – żądać uzupełnienia wyroku albo wytoczyć nowe powództwo o tę część roszczenia lub te spośród roszczeń, o których sąd nie orzekł (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lipca 1969 r., II CR 246/69, OSPiKA 1970, nr 5, poz. 98).

Odnosząc to do postępowania o stwierdzenie nabycia spadku można przyjąć, że – w razie nierozstrzygnięcia w tym postępowaniu o skuteczności zapisu windykacyjnego – po upływie terminu do złożenia wniosku o uzupełnienie wydanego postanowienia, dopuszczalne jest wystąpienie z oddzielnym wnioskiem o stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego. W takim wypadku nie stoi temu na przeszkodzie względ na wspomniany już brak możliwości dochodzenia stwierdzenia nabycia przedmiotu zapisu w osobnej sprawie, bez dochodzenia stwierdzenia nabycia spadku. Regulację tę trzeba bowiem postrzegać jako niedopuszczenie do orzekania o nabyciu przedmiotu zapisu przed przesądzeniem kwestii nabycia spadku. Obawa taka nie zachodzi natomiast w sytuacji, gdy postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku jest prawomocne, a oddzielny wniosek dotyczy jedynie stwierdzenia nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego. Za dopuszczalnością wystąpienia w analizowanej sytuacji z oddzielnym wnioskiem przemawiają względy użyteczne, które – w razie uchybienia sądu, polegającego na niespełnieniu obowiązku jurysdykcyjnego – nabierają szczególnego znaczenia. Argumentem na rzecz przyjętej koncepcji jest również regulacja zawarta w art. 677 § 3 k.p.c., w świetle której orzeczenie o nabyciu przedmiotu zapisu windykacyjnego nie musi być immanentnym elementem postanowienia o stwierdzeniu nabycia

spadku. Z przepisu tego wynika też dążenie ustawodawcy do uniezależnienia zapisobiercy windykacyjnego od rozstrzygnięcia o stwierdzeniu nabycia spadku.

Ze względu na ustanowione w art. 13 § 1 k.p.c. domniemanie drogi procesu, nasuwa się pytanie, czy w analizowanej sytuacji samodzielne stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego nie powinno nastąpić w drodze powództwa. Norma wyrażona w art. 1029¹ k.c., nakazująca stosować odpowiednio przepisy o stwierdzeniu nabycia spadku do stwierdzenia nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego, przemawia jednak za przyjęciem, że sprawa ta powinna być rozpoznana w postępowaniu nieprocesowym przed sądem, który orzekł o stwierdzeniu nabycia spadku.

Rozwiązanie to nawiązuje do regulacji zawartej w art. 677 § 3 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 2 października 2008 r. Przepis ten przewidywał wówczas możliwość uzupełnienia postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku w sytuacji, w której w postanowieniu tym nie orzeczono o dziedziczeniu gospodarstwa rolnego. Regulacja ta została uchylona przez art. 3 pkt 9 ustawy z dnia 24 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 181, poz. 1287). Było to podyktowane zmianą przepisów prawa materialnego o dziedziczeniu z ustawy gospodarstw rolnych, dlatego wyeliminowanie szczególnego trybu uzupełnienia postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku przewidzianego w art. 677 § 3 k.p.c. nie stanowi argumentu przeciwko dopuszczalności złożenia odrębnego wniosku o stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego.

Z przyjętym rozwiązaniem mogą łączyć się w praktyce pewne komplikacje, gdyż zgodnie z dotychczasowym orzecnictwem w sentencji postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku nie zamieszcza się rozstrzygnięć o treści negatywnej (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 1969 r., III CZP 132/68, OSNCP 1969, nr 7-8, poz. 131). Gdyby stosować tę praktykę również do negatywnego rozstrzygnięcia o nabyciu przedmiotu zapisu windykacyjnego, mogłyby powstać wątpliwości co do tego, czy sąd uznał ustanowiony zapis za nieskuteczny, czy nie podjął w tym zakresie żadnego rozstrzygnięcia. Zachodzi zatem potrzeba zmiany praktyki orzecniczej w odniesieniu do negatywnego

rozstrzygnięcia o nabyciu przedmiotu zapisu windykacyjnego. Nie będzie wystarczające samo zamieszczanie w sentencji postanowienia spadkowego orzeczenia oddalającego wniosek zapisobiercy, gdyż rozstrzygnięcie w kwestii nabycia przedmiotu zapisu sąd powinien podjąć z urzędu. Z tej przyczyny, w dążeniu do wyeliminowania wszelkich wątpliwości, należałoby w każdej sprawie o stwierdzenie nabycia spadku, w której przedłożono testament notarialny, zamieszczać w sentencji postanowienia także negatywne orzeczenie dotyczące zapisu windykacyjnego, jeżeli – oczywiście – nie będzie podstaw do zamieszczenia orzeczenia pozytywnego.

Dopuszczenie możliwości wystąpienia przez uczestnika postępowania spadkowego z odrębnym wnioskiem o stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego, aktualizuje potrzebę rozważenia drugiego z przedstawionych zagadnień prawnych, sprowadzającego się do rozstrzygnięcia kwestii, czy do zapisu windykacyjnego uczynionego przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej – w sytuacji, gdy spadek otworzył się po tym dniu – ma zastosowanie art. LI p.w.k.c. Rozważeniu może podlegać – oczywiście – tylko przedstawiona wątpliwość prawna, w oderwaniu od oceny rozrządzenia testamentowego spadkodawcy, ocena ta bowiem należy do sądu *meriti*.

Podjmując ten problem trzeba zauważyć, że ustawodawca, wprowadzając instytucję zapisu windykacyjnego, nie zamieścił w ustawie nowelizującej przepisów intertemporalnych odnoszących się do tej instytucji. Konieczne staje się więc poszukiwanie rozstrzygnięcia na podstawie przepisów wprowadzających kodeks cywilny, spośród których mogą znaleźć zastosowanie art. LI albo art. LII. Zgodnie z art. LI p.w.k.c., do spraw spadkowych stosuje się prawo obowiązujące w chwili śmierci spadkodawcy, o ile przepisy poniższe nie stanowią inaczej. Z kolei LII p.w.k.c. stanowi, że do testamentów, do odwołania testamentów, jak również do umów o zrzeczenie się dziedziczenia stosuje się, jeżeli chodzi o zdolność osób, o formę i o wady oświadczenia woli, prawo obowiązujące w chwili złożenia tych oświadczeń (§ 1); do umów zbycia spadku stosuje się prawo obowiązujące w chwili ich zawarcia (§ 2).

Art. LI p.w.k.c. wyraża ogólną regułę, że w braku odmiennego unormowania w następnych artykułach, do spraw spadkowych, czyli do wszystkich spraw dotyczących materialnoprawnych skutków śmierci spadkodawcy w zakresie majątku spadkowego stosuje się prawo obowiązujące w chwili śmierci spadkodawcy. Drugi z przytoczonych przepisów jest natomiast wyjątkiem od ogólnej reguły art. LI, wymienia bowiem kwestie, do których ma zastosowanie prawo obowiązujące w chwili złożenia wymienionych w nim oświadczeń. Oznacza to, że wszelkie inne, niewymienione w nim kwestie związane z testamentem, jego odwołaniem, w szczególności z treścią testamentu oraz ze skutkami prawnymi wynikającymi z jego treści należy rozstrzygać na podstawie przepisów obowiązujących w chwili śmierci spadkodawcy.

Analiza przytoczonych przepisów prowadzi do wniosku, że – zgodnie z regułą ogólną wyrażoną w art. LI p.w.k.c. – skuteczność zapisu windykacyjnego podlega ocenie na podstawie prawa obowiązującego w chwili śmierci spadkodawcy, czyli w chwili otwarcia spadku. Dodatkowym argumentem na rzecz tego stanowiska jest art. LXIV p.w.k.c., zgodnie z którym w razie wątpliwości, czy ma być stosowane prawo nowe, czy dotychczasowe, stosuje się prawo nowe. Również w nauce prawa dominuje pogląd, że do oceny treści testamentu, w tym oceny skuteczności zawartych w nim rozrządzeń testamentowych, należy stosować prawo obowiązujące w chwili otwarcia spadku oraz że wniosek taki należy wywieść z regulacji zawartej w art. LI p.w.k.c.

Przyjęciu tego stanowiska nie stoi na przeszkodzie okoliczność, że testament został sporządzony przed wejściem w życie ustawy nowelizującej, kiedy nie obowiązywała jeszcze instytucja zapisu windykacyjnego. Wykładnia testamentu, konieczna dla dokonania oceny skuteczności ustanowienia zapisu windykacyjnego, powinna bowiem zmierzać przede wszystkim do realizacji celu, jaki pragnął osiągnąć testator. Dla testatora nie mają natomiast decydującego znaczenia obowiązujące instytucje prawne, lecz cel, jaki zamierza osiągnąć. Jeżeli więc dzięki zmianie prawa obowiązującego w chwili sporządzenia testamentu i wprowadzeniu nowych instytucji prawnych, zastosowanie prawa z chwili otwarcia spadku pozwoli utrzymać w mocy dokonane wcześniej rozrządzenia testamentowe, przyjęte

rozwiązanie będzie w pełni zgodne z zasadą *favor testamenti*. Oznacza to, że za przyjętym rozwiązaniem przemawiają także dyrektywy funkcjonalne.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. rozstrzygnął przedstawione zagadnienia prawne, jak w uchwale.